

Ерфан Є. А.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Карпюк І. М.

*студентка факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Erfan Yeva

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of International Economic Relations
Uzhhorod National University*

Karpiuk Iryna

*Student of the Faculty of International Economic Relations
Uzhhorod National University*

АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто проблеми міграційних потоків серед українського населення на сучасному етапі, визначено стан та динаміку основних показників цієї сфери. Сьогодні питання зовнішньої трудової міграції набуло масштабного виміру, однак інформація, яка подається у ЗМІ, зазвичай не відповідає реальному стану. У результаті дослідження обґрунтовано практичні рекомендації щодо вирішення проблеми міграції в Україні, зокрема якнайшвидше провести перепис населення, щоб оцінити кількість працюючих людей у країні та людей, які тимчасово або на постійній основі заробляють гроші за кордоном. Запропоновано основні напрями вирішення проблеми міграційних потоків українців: проведення реформ, зокрема поліпшення економічного становища України, збільшення заробітної плати та поліпшення системи охорони здоров'я, освіти, безпеки тощо. Також серед необхідних напрямів вирішення цієї проблеми – поліпшення соціального захисту українських працівників за кордоном, використання передового зарубіжного досвіду та його адаптація до вітчизняних реалій.

Ключові слова: міграційні потоки, трудова міграція, українські мігранти, сусідні країни, заробітна плата, економічна ситуація.

Вступ та постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України питання міграції є досить актуальними. Погіршенню економічної ситуації сприяє активне перемаювання та залучення робітників з України іншими державами. Сусідні країни намагаються на повну використати компетенції українських робітників. Україна інвестує в їх навчання, але люди величезним потоком виїжджають за кордон для працевлаштування. Однак здебільшого це негативно відбивається на самих же мігрантах.

Виїзд громадян України за кордон для тимчасового перебування з метою працевлаштування, навчання, здійснення підприємницької діяльності, лікування, відпочинку тощо характеризується певними негативними особливостями:

– значним фактичним обсягом зовнішньої трудової міграції, що не збігається зі статистичними даними;

– переважно стихійним характером зовнішньої трудової міграції, значним здійсненням її через комерційні посередницькі структури, які не забезпечують дотримання прав мігрантів;

– відсутністю у більшості трудових мігрантів належним чином оформлених документів на працевлаштування;

– масовими порушеннями прав трудових мігрантів;

– відсутністю договорів, спрямованих на захист прав працівників-мігрантів, із більшістю держав, в яких працюють трудові мігранти з України.

Зупинити виїзд мігрантів за кордон – складне завдання. Підняття заробітної плати не стане єдиним виходом сповільнення міграції в Україні.

Таким чином, проблема української міграції має виражений характер і потребує першочергового вирішення, зокрема в контексті розроблення ефективної міграційної політики в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми трудової міграції, теоретичні аспекти, методологія та методика досліджень міграції знайшли висвітлення в наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених, серед яких: В.М. Петюх, А.О. Задоя, Ю.Г. Козак, М.А. Засць, О.М. Коваленко, Г.О. Гронтковська, О.І. Ряба, О.І. Красновська, А.М. Вещурик, О.А. Грішнова, А.С. Філіпенко та ін. Автори розглядали ключові аспекти міграції та обґрунтовували шляхи вирішення наявних проблем, зокрема з урахуванням необхідності проведення реформ у країні. Незважаючи на значні наукові здобутки, ці питання є досить актуальними, особливо в умовах збільшення кількості трудових мігрантів.

Вітчизняні реалії та посилення міграційних потоків з України потребують постійного вивчення, оцінки й аналізу кількості українських мігрантів, проведення реформ у країні, збільшення мінімальної заробітної плати, а також, передусім, перепису населення для більш достовірної інформації про кількість українських мігрантів за кордоном. Актуальність та важливість цієї проблеми зумовили вибір теми, мети і завдання дослідження.

Метою цієї роботи є висвітлення причин міграції українців, дослідження міграційних процесів, що відбуваються в Україні, з'ясування впливу країн – членів ЄС на українських працівників, виявлення наслідків від трудової міграції, які впливають на соціально-економічну ситуацію в країні, та надання практичних рекомендацій щодо вирішення проблеми виїзду українців за кордон.

Результати дослідження.

Міграція й мобільність українців – досить давнє явище. Українська міграція вже давно перетворилася на унікальний національний феномен, який має свою

історію. Ще до того, як український народ отримав безвізовий режим, міграційний тренд був достатньо високим, і трудова міграція існувала навіть без безвізового режиму. Скасування віз підштовхнуло українців, при цьому спростивши сезонну трудову міграцію до країн ЄС.

Причинами міграції більшості українців стали: недостатній власний рівень доходів для нормального життя (51%), при цьому задоволена своєю поточною роботою менша половина населення (44%); погіршення економічної ситуації, незадовільна система охорони здоров'я, освіти, соціального життя та безпеки, відсутність реформ у країні, а також серйозна боротьба за трудових мігрантів з України урядів країн – членів Європейського Союзу.

Так, 58% українців не задоволені системою охорони здоров'я, при цьому 42% оцінюють вітчизняну медицину задовільною або ж позитивною. Задоволених системою освіти майже 52%, при цьому 48% українців цілком або частково не задоволені нею. 72% українських людей не задоволені станом безпеки в країні та почувають себе невпевнено щодо власного майбутнього, 62% негативно оцінюють правове поле та регулювання в країні, зокрема щодо відсутності дискримінації та рівня демократичних свобод [1].

Скільки громадян України працює за кордоном, ніхто точно не знає. Усі наявні версії містять похибки дослідження або ж є приблизними, неповними й оціночними. Водночас деякі з них є більш обґрунтованими, ніж інші, оскільки спираються на певну експертизу, доступ до даних і методологію оцінки.

За даними Кабінету Міністрів України, від початку 2019 р. з країни виїхало 1,5 млн. українців. Це люди, що виїхали, та ті, що повернулися до України. Кількість українців, які виїжджають із країни та повернулися протягом 21 дня, зросла на час травневих свят (рис. 1) [2].

Міграція в Україні є циркулярною. Близько 4 млн. українців є трудовими мігрантами. За різними підрахунками, одночасно за кордоном перебувають близько 2,5 млн. українців (рис. 2) [3].

Національний банк України прогнозує, що в поточному році динаміка трудової міграції зменшиться, але вповільнення трудової міграції не змінить ситуації, оскільки

Україна в 2019 р. лідирує серед країн Європи як експортер робочої сили.

Найбільш зацікавлена в українських кадрах Польща, яка є однозначним лідером за залученими українськими заробітчанами. За офіційними оцінками, їх у цій країні налічується близько 2 млн. осіб. У 2018 р. в Польщі видали майже 329 тис. дозволів на роботу, 70% від цього числа – українці [4].

За оцінками Національного банку, цього року на польському ринку праці одночасно працює близько 800–900 тис. українців, серед яких 30% – на постійній основі, а інші змінюються протягом року [5].

Європейські країни вдаються до різних методів залучення українських мігрантів (візові послаблення). Польща в рамках безвізу дозволила українцям працювати до шести місяців протягом року, а потім ще й скасувала тестування під час працевлаштування іноземців на більшість спеціальностей [4].

Нині польський уряд має намір збільшити цей термін із шести до 12 місяців. Отже, отримавши дозвіл на роботу, українські мігранти зможуть працювати в Польщі протягом одного року, тобто 12 місяців упродовж 18 календарних місяців. Наприклад, отримавши такий дозвіл у серпні 2018 р., він буде дійсним до лютого 2020 р., і сумарно протягом цього часу (із серпня 2018 р. до лютого 2020 р.) можна буде працювати 12 місяців [4].

3 грудня 2018 р. Німеччина відкрила можливості для працевлаштування українців. Ухвалений законопроект передбачає спрощення працевлаштування працівників-іноземців для всіх без винятку сфер, а не лише для тих, де спостерігається брак кваліфікованої робочої сили. Також утрачає чинність нинішня норма, за якою перед працевлаштуванням іноземця з-за меж ЄС роботодавець повинен був перевірити, чи не претендують на це робоче місце громадяни ФРН чи країн – членів ЄС.

Аналогічні візові послаблення також ухвалили Словаччина і Чехія, де небезпідставно розраховують залучити більш високими зарплатами тих українців, хто зараз працює у Польщі [6].

Через залучення зарубіжними країнами українських працівників виникають такі негативні наслідки: 1) люди

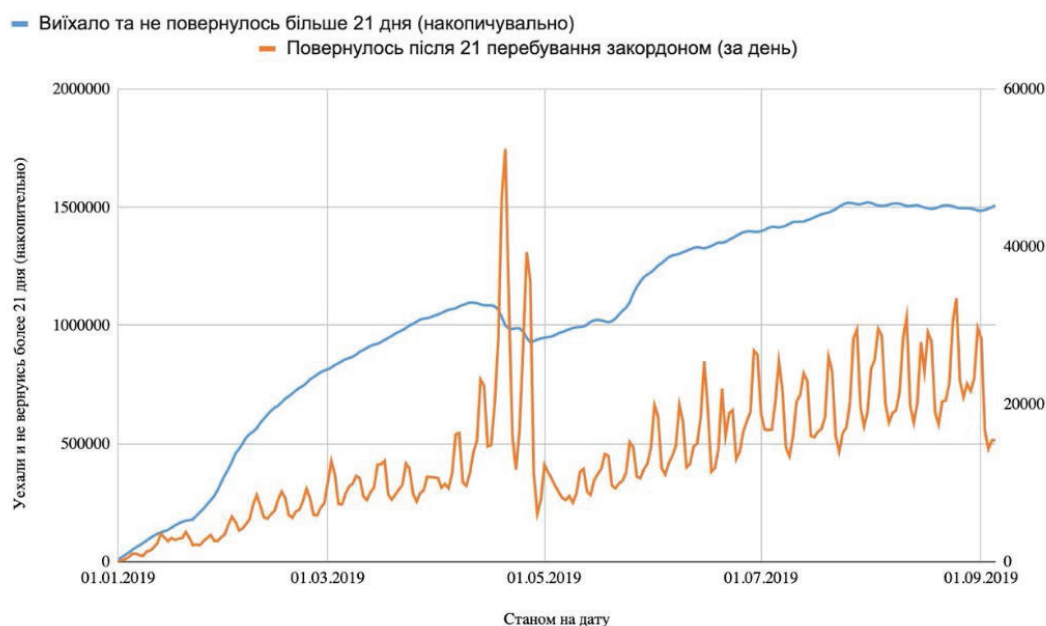

Рис. 1. Кількість осіб, що виїхали з України, та осіб, що повернулися

Джерело: складено за [2]

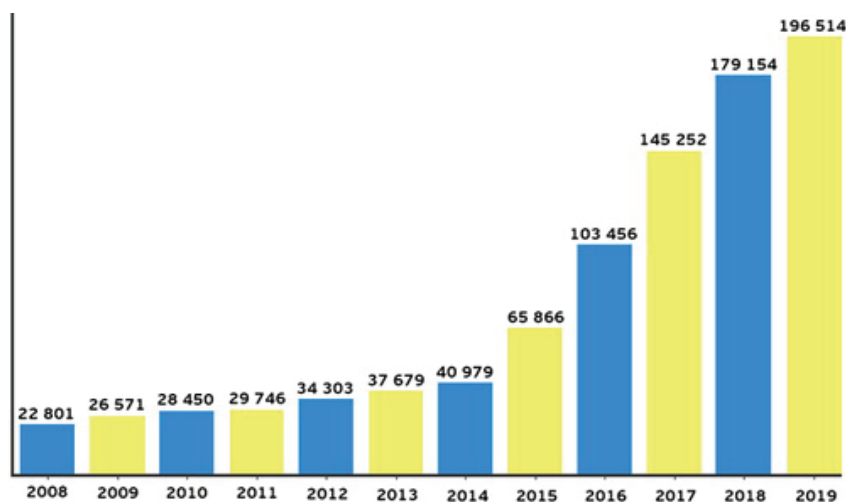

Рис. 2. Кількість громадян України за дозволом на проживання в Польщі

Джерело: складено за [4]

працюють на низькооплачуваній, напруженій роботі зі шкідливими умовами праці, наявністю дискримінації та експлуатації місцевими роботодавцями; 2) зловживання та шахрайство з боку громадян приватними агентствами зайнятості; 3) політичні та економічні звинувачення проти України у зв'язку зі зростанням нелегальної міграції українських робітників; 4) сповільнення темпів розвитку науково-технічного прогресу у зв'язку з численною інтелектуальною еміграцією українських учених.

Хоча в українській публічній дискусії тема міграції частіше звучить у негативному контексті, трудова міграція має свої плюси для України.

Відтік робочої сили за кордон сприяв зменшенню безробіття в Україні. Так, у червні 2019 р. кількість безробітних скоротилася на 5,5%, а кількість безробітних, які претендують на одну вакансію, скоротилася до трьох осіб, це найнижчий показник за останні роки (рис. 3).

Також слід зауважити, що високі темпи трудової міграції призвели до зростання рівня зарплат в Україні. Так, у травні 2019 р. темп зростання зарплати зріс до 7% (проти травня попереднього року) через те, що українські роботодавці вимушені конкурувати з європейськими за робочу силу [7].

Грошові перекази заробітчан суттєво впливають на курс гривні, оскільки це притік валюти до України, зменшення бідності і зменшення безробіття.

За сім місяців 2019 р. українські заробітчани переказали 106,3 млрд. грн (у гривневому еквіваленті), або

понад 4,2 млрд. дол. Зростання обсягів переказів стимулювало розвиток внутрішньої торгівлі в Україні. За підсумками 2018 р. обсяги грошових переказів українських трудових мігрантів до України становили 14 млрд. дол. За оцінками Національного банку, вони у 2018 р. становили 10,88 млрд. дол. [8].

Для того щоб володіти точними даними щодо кількості мігрантів, державі потрібно налагодити збір інформації про міграцію, тому необхідно, насамперед, провести перепис населення.

Перепис уже заплановано на грудень 2020 р., але новий уряд вивчає можливість провести його вже цього року. Останній перепис відбувся у 2001 р. Згідно з проєктом Держслужби статистики, перепис населення обійдеться Україні у 5 млрд. грн [9].

Також для підвищення якості даних про міграцію та загалом даних про кількість населення в Україні варто розглянути можливості використання дзеркальної статистики, зокрема реєстрів країн, куди їде найбільша кількість українців. Таку методику можна переглянути з урахуванням можливостей, які може надати новостворений демографічний реєстр та реєстри територіальних громад. Додаткові оцінки можуть дати існуючі реєстри фіскальної служби. А також уже зараз варто переймати передовий досвід щодо використання «великих даних» (мобільних операторів, соцмереж тощо) для оцінки транскордонних рухів [10].

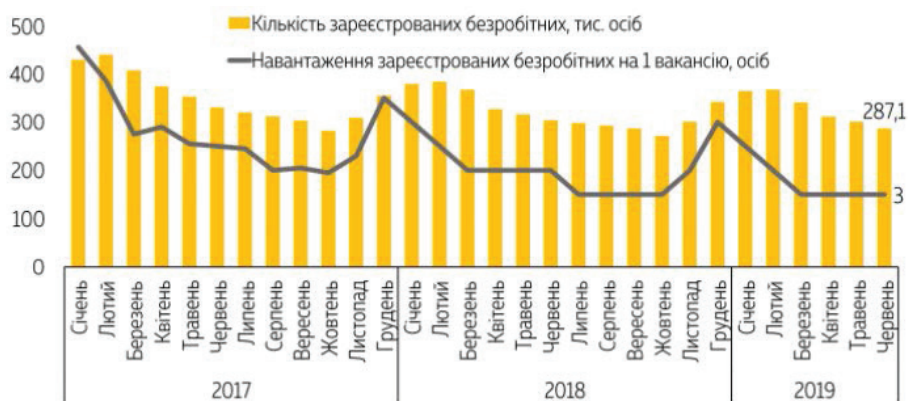

Рис. 3. Кількість зареєстрованих безробітних та навантаження на вакансію

Джерело: складено за [7]

Український уряд має розробити державну програму, яка буде займатися поверненням та реінтеграцією довгострокових мігрантів. Ключовим елементом таких програм має стати бізнес-стартап як найбільш перспективний спосіб вкладення грошей, зароблених мігрантами, в українську економіку. Ці програми повинні надавати мігрантам інформацію і консультацію про запуск та підтримку свого бізнесу або роботу за наймом, а також визнавати навички, які мігранти здобули за кордоном, і надавати психологічну допомогу нужденним людям.

Для збільшення позитивних ефектів від міграції необхідно також ужити заходів, зокрема стимулювати «білі» перекази коштів заробітчан в Україну та зміцнювати контакти з діаспорою, зменшити негативні ефекти від міграції у соціальній сфері, стимулювати внутрішню міграцію до регіонів, де є потреба у робочій силі [2].

Висновки. Отже, українська міграція нині є актуальним питанням. Щоб уникнути цього явища, передусім необхідні злагоджені дії влади, бізнесу, громадянського суспільства,

міжнародних інституцій. Потрібно підвищити мінімальну заробітну плату (з переходом на «білу» зарплатню, впровадженням медичного страхування та інших соціальних гарантій, забезпеченням безпечних і комфортних умов праці та можливостей співробітників до розвитку і неформального навчання), підвищити рівень безпеки (ефективна поліція та армія), поліпшити правове середовище й правосуддя в Україні, продовжити реформи охорони здоров'я, вирішити екологічні проблеми. Лише після усіх цих дій можна буде говорити про зменшення та сповільнення міграції в Україні.

Таким чином, політика держави у сфері міграції українців потребує вдосконалення з урахуванням кількості виїзду українців за кордон, нових тенденцій у сфері трудових відносин за допомогою впровадження передового зарубіжного досвіду та його адаптації до вітчизняних реалій. При цьому виїзд українського народу за кордон слід розглядати не як проблему, яку важко вирішити, а як можливість нового трудового потенціалу з метою економічного і соціального розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. В Україні презентовано «Барометр щастя»: лише половина громадян задоволені. *Аграрна політика* : вебсайт. URL : <https://agropolit.com/news/12526-v-ukrayini-prezentovano-barometr-schastyia-lishe-polovina-gromadyan-zadovoleni> (дата звернення: 13.06.2019).
2. Дубілет: Від початку року з України виїхало 1,5 млн українців. *Українська правда* : вебсайт. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2019/10/10/7228685/> (дата звернення: 10.10.2019).
3. Тимошенко Д. Міграція в Україні: наскільки проблема масштабна? Київ, 2019. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii--migracija/29826553.html> (дата звернення: 10.11.2019).
4. Топ-5 причин трудової міграції з України. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2019/06/13/648752/> (дата звернення: 13.06.2019).
5. Григоренко Ю. Трудові втрати: як країни – сусіди залучають українські руки і голови. URL : <https://ua.112.ua/statji/trudovi-vtraty-yak-krajiny-susidy-pryvabliuiut-ukrainski-ruky-i-holovy-493588.html> (дата звернення: 28.05.2019).
6. Бабакова О. Польща наша: як масовий приїзд українців змінив сусідню країну. *Нова Польща*. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/06/18/7097408/> (дата звернення: 18.06.2019).
7. Уряд Німеччини схвалив законопроект, що полегшує міграцію кваліфікованих кадрів. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/12/19/7090871/> (дата звернення: 19.12.2018).
8. Вінокуров Я. Майже кожен 5-й українець працездатного віку перебуває на заробітках – уряд. URL : <https://hromadske.ua/posts/majzhe-kozhen-5-j-ukrajinec-pracezdatnogo-liku-perebuvaє-na-zarobitkah-uryad> (дата звернення: 29.07.2019).
9. Вінокуров Я. Обсяги переказів заробітчан зросли на 13,2% – Мінекономіки. URL : <https://hromadske.ua/posts/obsyagi-perekaziv-zarobitchan-zrosli-na-132-minekonomiki> (дата звернення: 04.09.2019).
10. Тишук Т. Велика міграція: чому ніхто в Україні не знає, скільки наших громадян виїхало за кордон. URL : <https://voxukraine.org/uk/velika-migratsiya-chomu-nihtu-v-ukrayini-ne-znaє-skilki-nashih-gromadyan-viyihalo-za-kordon/> (дата звернення: 14.06.2018).

References:

1. V Ukraini prezentovano «Barometr shhastja»: lische polovyna gromadjan zadovoleni [Ukraine has presented the Sixth Barometer: only half of citizens are satisfied]. *Aghrarna polityka* [Agrarian policy] (electronic journal). Available at: <https://agropolit.com/news/12526-v-ukrayini-prezentovano-barometr-schastyia-lishe-polovina-gromadyan-zadovoleni> (accessed 13 June 2019).
2. Dubilet: Vid pochatku roku z Ukrainy vyjikhalo 1,5 mln ukrajinciv [Dubilet: 1.5 million Ukrainians have left Ukraine since the beginning of the year]. *Ukrainsjka pravda* [Ukrainian Pravda] (electronic journal). Available at: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/10/10/7228685/> (accessed 10 October 2019).
3. Tymoshenko D. (2019) Mighracija v Ukraini: naskiljky problema masshtabna? [Tymoshenko D. (2019) Migration in Ukraine: How big is the problem?]. Kyjiv. (electronic journal). Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii--migracija/29826553.html> (accessed 10 November 2019).
4. Top-5 prychny trudovoji mighraciji z Ukrainy [Top 5 reasons for labor migration from Ukraine] (electronic journal). Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/06/13/648752/> (accessed 13 June 2019).
5. Ghryghorenko Ju. Trudovi vtraty: Jak krajiny – susidy zaluchajutj ukrajinsjki ruky i gholovy [Grigorenko Y. Labor Losses: As Neighboring Countries Attract Ukrainian Hands and Heads] (electronic journal). Available at: <https://ua.112.ua/statji/trudovi-vtraty-yak-krajiny-susidy-pryvabliuiut-ukrainski-ruky-i-holovy-493588.html> (accessed 28 May 2019).
6. Babakova O. Poljshha nasha: jak masovyy pryjzid ukrajinciv zminy v susidnju krajynu [Babakov O. Polishha is ours: as a mass arrival of Ukrainians changed the neighboring country]. *Nova Poljshha* [New Poland] (electronic journal). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/06/18/7097408/> (accessed 18 June 2019).
7. Urjad Nimechchyny skhvalyv zakonoproekt, shho poleghshuje mighraciju kvalifikovanykh kadriv [The German government has approved the bill, which facilitates the migration of skilled workers]] (electronic journal). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/12/19/7090871/> (accessed 19 December 2018).
8. Vinokurov Ja. Majzhe kozhen 5-j ukrajinec pracezdatnogo viku perebuvaє na zarobitkakh — urjad [Vinokurov Ya. Almost every 5th Ukrainian of working age is on earnings - the government] (electronic journal). Available at: <https://hromadske.ua/posts/majzhe-kozhen-5-j-ukrajinec-pracezdatnogo-liku-perebuvaє-na-zarobitkah-uryad> (accessed 29 July 2019).

9. Vinokurov Ja. Obsjaghy perekaziv zarobitchan zrosly na 13,2% — Minekonomiky [Vinokurov Y. The volume of remittances of employees increased by 13.2% - Ministry of Economy] (electronic journal). Available at: <https://hromadske.ua/posts/obsyagi-perekaziv-zarobitchan-zrosli-na-132-minekonomiki> (accessed 04 September 2019).
10. Tyshhuk T. Velyka mighracija: chomu nikhto v Ukraїni ne znaje, skiljky nashykh ghromadjan vyjikhalo za kordon [Tyshchuk T. Big migration: why no one in Ukraine knows how many of our citizens have gone abroad] (electronic journal). Available at: <https://voxukraine.org/uk/velika-migratsiya-chomu-nihtov-ukrayini-ne-znaye-skilki-nashih-gromadyan-viyihalo-za-kordon/> (accessed 14 June 2018).

АНАЛИЗ ПРИЧИН И ПОСЛЕДСТВИЙ УКРАИНСКОЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы миграционных потоков среди украинского населения на современном этапе, определены состояние и динамика основных показателей данной сферы. Сегодня вопросы внешней трудовой миграции приобрели масштабное измерение, однако информация, которая подается в СМИ, как правило, не соответствует реальному положению. В результате исследования обоснованы практические рекомендации по решению проблемы миграции в Украине, в частности как можно быстрее провести перепись населения, чтобы оценить количество работающих людей в стране и людей, которые временно или на постоянной основе зарабатывают деньги в зарубежных странах. Предложены основные направления решения проблемы миграционных потоков украинцев: проведение реформ, в частности улучшение экономического положения Украины, увеличение заработной платы и улучшение системы здравоохранения, образования, безопасности и тому подобное. Также среди необходимых направлений решения этой проблемы – улучшение социальной защиты украинских работников за рубежом, использование передового зарубежного опыта и его адаптация к отечественным реалиям.

Ключевые слова: миграционные потоки, трудовая миграция, украинские мигранты, соседние страны, заработная плата, экономическая ситуация.

ANALYSIS OF THE CAUSES AND CONSEQUENCES OF UKRAINIAN LABOR MIGRATION

Summary. The article deals with the problems of migration flows among the population of Ukraine at the present stage, defines the status and dynamics of the main indicators of this industry; reasons for migration flows from Ukraine have been expanded to explain the causes of Ukrainian migration; the scientific and methodological bases of quantitative measurement of the impact of migrants' remittances have been improved. Due to the significant deterioration of employment opportunities in Ukraine and low wages, the issue of external labor migration has become widespread today, but the information provided in the media is usually not true. The study substantiated practical recommendations to address the problem of migration in Ukraine, in particular to conduct a population census in Ukraine as soon as possible, in order to estimate the number of working people in Ukraine people who temporarily or permanently earn money in foreign countries. All this will be reflected in the coordination of efforts in the process of solving the problematic aspects of Ukrainian migration between public authorities. Among the main directions of solving the problem of migratory flows of Ukrainians are reforms, in particular, improving the economic situation of Ukraine, increasing wages, and improving the health care system, education, security and more. Improved social protection of Ukrainian workers abroad is also identified as a necessary direction for solving this problem; development of state programs that will deal with the return and reintegration of long - term migrants, whose element should be business start - ups as the most promising way of investing the money earned by migrants into the Ukrainian economy. An important aspect in the process of solving these tasks is the need to use mirror statistics, in particular, the registers of countries where the largest number of Ukrainians go. The current methodology can be reviewed in the light of the opportunities that the newly created demographic and territorial community registers can provide. Additional estimates may be provided by existing fiscal service registers. It is also necessary to use now the best foreign experience and its adaptation to the domestic realities.

Keywords: migration flows, labor migration, Ukrainian migrants, neighboring countries, wages, economic situation.